

BALKANLAR'DA YTB VE TİKA'NIN TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ KURUMLARI OLARAK FAALİYETLERİ VE TÜRKİYE'NİN BÖLGEDEKİ YUMUŞAK GÜCÜNE ETKİLERİ

*Ayhan Nuri YILMAZ**

*Gökmen KILIÇOĞLU***

ÖZET:

İnsanların diğer insanlar üzerindeki etkisi gibi toplumların da diğer toplumlar üzerinde etkileri vardır. Bu etkilerin pozitif olanları son 20 yıldır yumuşak güç kavramı ile incelenir ve açıklanır olmuştur. Sözüünü ettiğimiz etkideki en başat unsurlar kuşkusuz coğrafya, tarih, kültür, dil, inanç ve ortak geçmişe dayalı günlük yaşantı ile ilgili değerlerdir. Balkanlar ve Anadolu coğrafyası üç kıtada altı asır hüküm sürmüş bir imparatorluk olan Osmanlı için adeta iki kanat gibiydi. Hatta kimi tarihçiler Balkanlar'ın Anadolu'dan daha fazla Osmanlı olduğunu ve o coğrafyada daha fazla Osmanlı eseri olduğunu belirterek öne sürerler. Bunda kuşkusuz imparatorluğun yönetim merkezi İstanbul'un konumu da etkili olmuştur. Nitekim bugün Türkiye cumhuriyeti sınırları içinde yer alan pek çok kent İstanbul'a olan mesafesinin Balkan şehirlerinden daha uzakta olması bu durumu net şekilde izah eder. Velhasıl, Balkanların Türkiye ve Türkler için önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Türkiye soğuk savaş döneminin kısıtlayıcılığı ve Sovyet tehdidi nedeniyle bölgeye olan ilgisini azaltmış olsa da dönemin sona ermesi ve yeni oluşan şartlar Türkiye'yi acilen bölge ile yeniden ilgilenme ve etkili olmaya itmiştir. Bu bir seçim değil mecburiyettir. İşte 21 yy ile birlikte oluşan bu yeni dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin artan küresel etkisinin en başta oluştuğu coğrafya kuşkusuz Balkanlardır.

Biz bu çalışmada Balkanlar coğrafyası ve orada yer alan devletler ile Türkiye'nin resmi ilişkileri dışında kamu diplomasisinin kapsamına giren faaliyetlerini iki kurumla (TİKA ve YTB) incelemek istedik. Bunu yaparken bu kurumların faaliyetlerini ve faaliyet alanlarını analiz edip etkilerini sonuçları ile ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde yumuşak güç ve kamu diplomasisi gibi teknik kavramlara kısaca yer verilmiş ve Balkan coğrafyasının tanımı ve kapsamı da açıklanmıştır. İkinci bölümde YTB ve TİKA'nın kısaca kurumsal yapısına yer verilmiş bilahare her iki kurumun bölgedeki faaliyetleri anlatılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Kamu Diplomasisi Kurumları, YTB, TİKA, Yumuşak Güç, Etki Sahası

Jel kodu: F 50, F 52, F 59

BALKAN ACTIVITIES & OPERATIONS OF PRESIDENCY FOR TURKS ABROAD AND RELATED COMMUNITIES (YTB) AND TURKISH COOPERATION AND COORDINATION AGENCY (TIKA) AS TURKISH PUBLIC DIPLOMACY AGENCIES, AND THEIR EFFECTS ON TURKEY'S SOFT POWER AND INFLUENCE ON THE REGION

ABSTRACT:

Just like how people influence other people, societies and communities affect other the same way. Positive effects have been termed and accounted for as "soft power" for 20 years. The most dominant elements in the said effect are undoubtedly those values regarding geography, history, culture, language, faith and daily lives built on a common and shared past. The Balkans and Anatolian territory were almost like two wings for the Ottoman Empire which reigned three continents for six centuries. What's more, some historians argue that Balkan Peninsula was

* Düzce Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr., ayhannuriyilmaz@duzce.edu.tr

** Düzce Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr., gokmenkiloglu@duzce.edu.tr

more Ottoman than Anatolia peninsula was, underlining the fact that there are more Ottoman works and monuments in Balkans. There is no doubt that this influence was partly due to the fact that Istanbul was the administrative centre of the Empire. As a matter of fact, this is simply justified by the fact that the distance of many cities in modern Turkish Republic to Istanbul is farther than its distance to Balkan cities. To sum it up, it is an undeniable truth that Balkans really matter for Turkish people and Turkish Republic. Turkey might have been less interested in the region in recent past due to the constraints of the Cold War and the Soviet threat; however, the fact that the Cold War era is now over and new emerging conditions and circumstances have driven Turkey to take urgent steps to pay attention to and have an influence on the region. This is an imperative necessity, not an option. In this new era that has emerged in the 21st century, the major geography on which Turkish Republic has the biggest global influence is undoubtedly Balkan countries.

In this paper, we wanted to go over works and activities of public diplomacy other than official relations between Turkey and Balkan states in that geography over the efforts of two agencies (YTB and TİKA). While doing so, we tried to analyse their operations, activities, areas of interest and to reveal and lay down the effects and consequences of such operations.

The first chapter in our study briefly discusses technical concepts such as soft power and public diplomacy, defining Balkan geography and explaining the scope. The second chapter briefly describes organizational structures of YTB and TİKA with a subsequent analysis on them at the backdrop of their activities in the region. There is no doubt that the best and most concise analysis of Turkey's soft power over the region may be achieved by extending this study to all public diplomacy agencies and institutions and we hope that we will certainly do this in any other study.

Key Words: Balkans, Public Diplomacy Institutions, YTB (Presidency for Turks abroad and related communities), TİKA (Turkish Cooperation and Coordination Agency), Soft Power, Domain

Jel Codes: F 50, F 52, F 59

Giriş

Balkanlar her dönemde Türkiye için önem taşıyan bir bölge olmuştur. Stratejik önemi ve jeopolitik konumu yanı sıra tarihi, etnik, demografik ve kültürel alanlardaki etkenler bölgenin önemli görülmesini sağlamış ve bu durum soğuk savaşın ertesinde daha da artmıştır. Kuşkusuz bunda güç dengelerinin değişimi kadar Türkiye'nin artan gücüne bağlı olarak aldığı sorumlulukların da etkisi olmuştur.

Yunanistan ve Bulgaristan gibi uzun süre güvenlik tehdidi olarak algılanmış olan ülkeleri de barındıran bölge, Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında bir kaosa sürüklenmiş ve adeta bölge kan gölüne dönmüştür. Özellikle bölgede yaşayan Türklerin ve Müslümanların doğrudan hedef haline gelmesi Türkiye'nin olanlara ilgisiz kalmasını engellemiştir. Türkiye bu dönemde bölge barışının tesisi için önemli adımlar atmıştır. Barışın sağlanması sonrasında yaraların sarılmasına ve barışın devamına yönelik çabaları devam etmektedir. Türkiye'nin bölge ülkeleri ve halkları ile ilişkilerini geliştirmesini sağlayacak ciddi bir potansiyeli bulunmaktadır. Bölgede tarihi, etnik, dini nedenlerle zaten yakınlık kurabileceği Müslüman ve Türk unsurlar bulunmaktadır. Ancak hem tarihi olarak Türkiye'yi tehdit olarak gören hatta milli kimliklerinin oluşumunda Türk karşıtlığını kurucu unsur olarak kullanan ülkeler de bulunmaktadır. Bu ülkelerin Türkiye'nin bölgedeki her faaliyetini kendilerine karşı algılamamasını sağlamak ve bunlarla da iyi ilişkiler kurmak gerekmektedir. Sovyet sonrası uluslararası sistemin değişen yapısı ve bir kısmı yeni bir kısmı ise yenilenmiş olan uluslararası ilişkiler araçları Türkiye'ye bu yönde ciddi fırsatlar sunmaktadır. Nitekim, Kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları bunlardandır. Bu kavramlar içerdikleri yenilikler kadar, eski kavramlara yeni bir bakış açısı getirmeleriyle de gündeme gelmişlerdir. Diplomasi, propaganda, kamuoyu, yardımlar, sanat ve eğitim kavramları uluslararası ilişkiler ve dış politika literatüründe uzun süredir olan şeylerdir, ancak yumuşak güç ve kamu diplomasisi bunlara hem yeni anlam ve alanlar yüklemiş hem de tabiri caiz ise imajı bozulanları yeniden parlatmıştır.

“Diaspora bir dış politika aracı olabilir mi?” sorusu daha çok gündeme gelmiştir. Diaspora diplomasisi, kamu diplomasisinin bir alt dalı olarak belirlemiştir. Diaspora teriminin klasik kullanımı ve anlamı da değişmiş, genişlemiştir. Yahudilerin sürgünü ve dünyaya dağılmalarını ifade eden bir kavramken, önce istenmeyen bir

sebeple ana vatanlarından giden veya sürülen halklar için kullanılmış, daha sonra ise neredeyse her ne sebeple olursa olsun ana ülkesi dışında yaşayanların oluşturdukları topluluklara bu ad verilir olmuştur.

Türkiye, diaspora potansiyeli oldukça yüksek olan bir ülkedir. Soydaş ve akraba grupları da kapsayan genişletilmiş diaspora kavramı bu potansiyeli daha da arttırmaktadır. AK Parti döneminde bu partinin yöneticilerinin söylemleri ve kurumsal uygulamalar dikkate alındığında vatandaşlık veya etnik bir bağ olmaksızın İslam faktörünün öne çıkarılması ile her Müslüman toplumun bir şekilde bu diasporanın parçası olarak algılandığı ileri sürülebilir.

Çalışmamızda yumuşak güç ve kamu diplomasisi kısaca tanımlanacaktır. Kavramların ardından kurumlara geçilecek, Türk dış politikasında bu konu ile ilgili olarak öne çıkan Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ve TİKA üzerinde durulacaktır. Bu kurumların yapısı ve mevzuatı incelenecek ve doğal olarak bu iki kurumun makalemizin ana konusu olan Balkanlar üzerindeki çalışmaları değerlendirilecektir.

1. Kavramlar

1.1 Yumuşak Güç

1990'lı yıllarda Amerikalı ünlü siyaset bilimci Joseph Nye tarafından tanımlanan ve literatüre giren “yumuşak güç” kavramı birçok akademisyenin ve dış politika yapıcısının dikkatini çekmiştir. Nye, yumuşak gücü, “bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşması” olarak tanımlamaktadır (Nye, 2005: 14). Aynı zamanda fiili müdahaleyle ve zorla değil rızaya dayanarak işbirliğine gidiş olup, gündemin belirlenmesinde aktörlerin önceliklerinin dikkate alınması ve iknadan daha öteye aktörlerin etkilenmek suretiyle sunulan seçeneklere çekilmesi anlamına da gelir.

Nye'nin kavramını ele alıp inceleyen, eleştiren ve geliştirenler olmuştur. Bu teorisyenlerden biri de Geun Lee(2009)'dir. Nye'den farklı olarak Lee, gücün doğasını onun kaynakları ile ilişkilendirmiş böylece neyin “sert” neyin “yumuşak” güç olduğunun belirlenmesi problemini çözmeye çalışmıştır (Vasilevskyté, 2013). Joseph Nye'nin, yumuşak gücün cezpteme, işbirliğine dayanma ve harekete geçirme unsurlarını öne çıkartırken Lee, kaynakları öne çıkartmış ve Nye ile önemli fark olan yumuşak gücün zorlayıcı ve sert gücün işbirliğine dayalı olabileceğini savunmuştur (Çavuş, 2012: 26). Lee'ye göre, Nye, güç kaynaklarını güce dönüştürecek mekanizmayı anlatacak anlamlı bir teorik çerçeveye koyamamıştır (Lee, 2009). Lee, elde edilecek politik hedefler doğrultusunda beş farklı yumuşak güç kategorisi belirlemiştir (Lee, 2009: 207- 8): İlk olarak bir ülkenin barışçıl ve çekici görüntülerini yansıtarak dış güvenlik ortamını iyileştirmesi için yumuşak güç. İkincisi; bir ülkenin dış ve güvenlik politikalarını desteklemesi için diğer ülkeleri harekete geçirmesi için yumuşak güç; üçüncüsü, başka ülkelerinin düşünceleri ve tercihlerinin manipüle edilmesi için kullanılan yumuşak güç, dördüncüsü; Bir topluluğun veya ülkelerin topluluğunun birliğini sağlamak için yumuşak güç, beşincisi ise ülkenin liderinin veya hükümetin iç desteğinin sağlanması için yumuşak güç. Lee'ye göre bütün bu yumuşak güç kategorileri, askeri veya ekonomik gibi sert kaynakları değil, düşünceler, ülkenin imajı, teoriler, söylemler, eğitim, kültür, gelenekler, ulusal veya küresel semboller gibi yumuşak kaynakları kullanır (Lee, 2009: 209). Lee'ye göre yumuşak güç elde etmede “sert kaynaklar” a yer yoktur (Apaydın 2010: 21).

Alexander Vuving'in “yumuşak güç” kavramının literatürde genellikle iki farklı şekilde anlamlandırıldığını söyler. Bu çerçevede, dar anlamıyla yumuşak güç kültürel etkiyle benzer bir kullanıma sahiptir. Geniş anlamıyla ise, kültürel ve ekonomik gücü de içerecek şekilde askeri olmayan güç ile aynı anlamda kullanılmaktadır (Vuving, 2009: 3). Vuving, Nye (2002: 9)'nin “isteklerimizi başkalarının da istemesini sağlamak” olan ifadesine “kabul etmek” kelimesini de ekleyerek “istediklerimizin başkalarınca da istenmesi ve yahut kabul edilmesidir” şeklinde yeniden tanımlamıştır (Vuving, 2009: 5-6). Vuving teorisini, sevecenlik (benignity), görkem (brilliance) ve güzellik (beauty) olmak üzere 3 tane kriterden yola çıkarak oluşturmuştur. Sevecenlik (Benignity) kriteri ülkelerin çift taraflı yardımseverliğine, işbirliğine vurgu yapmaktadır (Vuving, 2009: 8). Görkem (Brilliance) ülkenin güçlü, muhteşem askeri kaynakları, zengin ekonomisi, köklü kültürü ve tarihi veya barışçı ve nitelikli halkı gibi ülkenin, kendisini cezpt edici olarak öne çıkaracak unsurlara sahip olmasıdır (Vuving, 2009: 8). Güzellik (Beauty) ise, başkalarının da paylaştığı, değerlere, amaçlara, fikirlere ve vizyonlara sahip olabilmenin altını çizer. Başkalarına samimiyet ve güven verir, davranışlarını benzetme, takip etme durumunu sağlar (Vuving, 2009: 9). Bu gücü kullanabilen ülkeler veya liderleri karizmatik görünümlüdür (Vuving, 2009: 12). İlginçtir artan kamu diplomasisi

faaliyetleri Balkanlarda Türkiye'nin gücü kadar liderlerinin de etkisini artırmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Bosna Hersek'te ve Kosova'daki popülaritesinin Türkiye'deki oranın üstünde olması bunu kanıtlar gibidir.

Küreselleşme ile birlikte değişen dünya şartlarında söz sahibi olmak isteyen yeni aktörler belirmiştir. Devlet ve devlet-üstü kuruluşların dışında çok uluslu şirketler ve sivil toplum örgütlerinin de önem kazandığını görmekteyiz. Yeni dünya şartlarında kamu diplomasisi ilişkiler kurmayı hedeflemeli, bunun için önce diğer ülkelerin ihtiyaçlarını, kültürlerini ve halklarını iyi anlayıp bilahare birlikte hareket edilecek müşterek sahalari tespit etmeye çalışmalıdır (Demir, 2013: 20). Yumuşak gücün başlıca kaynakları kültür, siyasi değerler ve dış politikadır (Akçadağ, 2013: 59).

1.2 Kamu Diplomasisi

Diplomasi, devletler arasında yürütülen müzakereleri gerçekleştirme sanatı olarak tanımlanabilir (Signitzer ve Wamser, 2006: 435). Uluslararası sistemin iletişim sistemi olarak görülebilir (Berridge ve James, 2001: 63). Diplomasi, gücü oluşturan öğelerden biri olarak görülmüştür. Diplomasinin kalitesi gücü artırır. Diplomasi gücün unsurlarını barış zamanında kullanabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir (Arı, 1987: 38- 39). Diplomasi kavramı zaman içerisinde hem anlamı hem de yürütülmesi açısından değişimlere uğramıştır. Tek taraflı ad hoc diplomasiden, karşılıklı sürekli diplomat bulundurmaya, gizli diplomasiden açık diplomasiye kadar birçok değişim geçirmiştir (sürecin bir özeti için bkz Tuncer, 1982).

Kamu diplomasisi üzerinde çok konuşulan bir kavramdır. Klasik diplomasi, resmi kanallarla yürütülen, daha çok diplomatların ve devlet adamlarının faaliyetlerini içeren bir dış politika aracı iken kamu diplomasisi bunun ötesine geçmekte, sivil toplum kuruluşlarının ve özel kurumların birbirleri ile ilişkileri, yabancı kamuoyu oluşturma çabaları, kültürel etkileşim vb. birçok alanı kapsamaktadır. Hans Tuch (1990: 3)'ün tanımıyla "kamu diplomasisi, kendi ulusunun düşüncelerini ve ideallerini, kendi kurumlarını ve kültürünü aynı zamanda ulusal hedeflerini ve güncel politikalarını yabancı halklara anlatma amacı taşıyan bir hükümetin iletişim sürecidir." Bu tanıma baktığımızda propaganda ile benzerliği dikkat çekecektir. Zaten kamu diplomasisi kavramının soğuk savaş sırasında olumsuz bir anlam kazanan propagandanın yerine gündeme getirildiğini söyleyenler mevcuttur. Kamu diplomasisi açık ve doğru bilgi yayması ve bilginin kaynağının belli olmasıyla propagandadan ayrılmaktadır. İnan (2012: 65), kamu diplomasisinin hedeflerini diğer ülkelerin ihtiyaçlarını, kültürlerini, insanlarını anlamak, bakış açılarını paylaşmak, yanlış algılamaları düzeltmek ortak paydalar bulmak olarak belirtmektedir. Riggins'in (1998: 4) "bir hükümetin açıkça yabancı kamuoyu oluşturma, ulusal hedeflere, çıkarlara ve amaçlara ulaşmak için yapılandırılmış doğru bilgiyi yayma girişimi" tanımı bu özellikleri içermektedir. Riggins metinde açıklık ve doğru bilgiye terimlerin altını çizerek özel vurgu yapmaktadır.

1.3 Balkanlar

Balkan Yarımadası, Güney Avrupa'daki üç yarımadadan birisidir. Bölge; Eski Yugoslav cumhuriyetleri olan Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Makedonya, Kosova, Karadağ, ile Arnavutluk Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'dan oluşmaktadır. Türkiye Trakya'daki toprakları nedeniyle bir Balkan ülkesi olarak kabul edilmektedir. Fiziki coğrafya olarak Balkanlar, kuzeyde Kıta Avrupası, batıda Adriyatik Denizi ve İyon Denizi; güneyde Akdeniz; güneydoğuda Ege Denizi, Marmara Denizi; doğuda Karadeniz ile çevrili bir yarımadadır. Bu sınırlar varsayılarak hesaplandığında yüzölçümü yaklaşık 666.700 kilometrekaredir. Doğu Avrupa'daki 15 ülkeden 9'u Balkan ülkesidir. Toplamda ise Türkiye dahil 12 ülke kısmen veya tamamen Balkan ülkesi olarak kabul edilir. Başlangıçta Türkler tarafından Türkçe bir kelime ile bugünkü Balkanların sadece dağlık kısımları Balkanlar olarak adlandırılmışken bugün alanı bütün yarımadayı kapsamaktadır. Oysa Osmanlı terminolojisinde Tuna nehrine kadar olan kısım Rumeli olarak adlandırılır, bunun kuzeyinde kalan kısım için Balkanlar denirdi. Bu anlamda bugünkü Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'ın eskiden Doğu Rumeli olarak adlandırılan kısmı ve Batı Trakya Rumeli olan bölgenin içinde kabul edilirdi. Bosna Hersek, Sırbistan dağlık olmaları nedeniyle ise Balkanlar olarak adlandırılırdı.

Balkanlar tarihsel ve kültürel açısından en az Anadolu kadar Osmanlıdır ve Balkan harbinin yol açtığı katliam ve sürgünlere kadar da ciddi oranda Türk'tür. Öylesine ki Rusya'nın yardım ve desteğiyle bağımsızlığını alan Bulgaristan'ın ilk dönemindeki en büyük sorunu nüfusun çoğunluğunu oluşturan Türk ve Müslümanlar olmuştur. Bu dönemde Tuna boyları, Dobruca yarımadası, Karadeniz kıyısındaki yerleşimler ve Doğu Rumeli olarak adlandırılan güney kısımda Türkler ezici çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Bu yüzden Bulgar hükümetleri bölgedeki

Türkleri sistematik bir yıldırma ve göçe teşvik politikası izlemiştir. Benzer bir durum Makedonya için hala devam etmektedir ve Müslüman Arnavutlar, Türk kökenliler Müslüman Makedonlar (Torbeşler), Boşnaklar ve Müslüman Çingeneler göçlere rağmen hala nüfusun yarısına yakınına oluşturmaktalar. İlginçtir bugün etnik grup olarak saydığımız bu Müslüman halklar Osmanlı döneminde tek millet olarak kabul edilmekte ve benzer adet ve alışkanlıklarla bölgede kaynaşmış olarak yaşamaktaydılar. Dolayısı ile coğrafi ve kültürel olarak bu kadar yakın bir coğrafyanın günümüzde Türk dış politikasında öncelikli olmaması düşünülemez. Özgün bir kamu diplomasisi kurumu olan YTB'nin küresel faaliyetlerinin analizinde Balkanlara öncelik vermek bu bağlamda gerekli ve uygun görülmüştür.

Tarihi boyunca çoğu zaman iç karışıklıklar ve çatışmalar içinde olan Balkanlar, reel Sosyalizmin çöküşü ile birlikte büyük ölçüde kanlı bir coğrafya haline gelmiştir. Literatüre Balkanizasyon diye geçen bu karışıklıkların, günümüzde giderek azalacağı umulmaktadır. Türkiye'nin Balkanlarla tarihi, kültürel, dini, etnik, ticari, güvenlik vs. birçok bağı bulunmaktadır. Balkanlar Türkiye için her açıdan önem arz etmektedir. Trakya bölgesinden ötürü aynı zamanda coğrafi açıdan zaten bir Balkan ülkesi olarak sayılması da bölgeyle ilgilenmesi için bir sebep teşkil etmektedir. Balkanlar, Türkiye için aynı zamanda Avrupa'ya açılan kapı gibidir (Keskin, 2013: 32). Baskın Oran'a göre Balkanlar Türkiye'nin hedefi olan Batı'ya maddi ve manevi olarak tek açılım yoludur. Oran, Karayollarını maddi açılım yolu olarak görürken manevi açılım yolunu ise Türkiye'nin barış içindeki Balkanlarda söz sahibi olduğu ölçüde Avrupalı sayılacağı olarak belirtmektedir (Oran, 2014: 273).

Türkiye'nin Balkan politikasını etkileyen en önemli unsurlardan biri de Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman azınlıklardır. Bu bağlamda Türk etnik kökenlilerin yanısıra, Boşnak ve Arnavutlar Balkanlarda Türkiye'nin etki sahasındaki önemli halklardır. Ayrıca sayıca Boşnak ve Arnavutlar kadar büyüklük kesp etmeyen Pomakları, Torbeşleri ve Müslüman Çingeneleri de saymak gerekir. Bu halklardan birçoğunun Türkçeyi biliyor ve konuşuyor olmaları da Kamu diplomasisi açısından dikkate şayan bir başka husustur. Türklerle ortak tarih ve kültür değerlerini paylaşan ve kuzeyde Moldova'dan, güneyde Yunanistan'a kadar bütün Balkan ülkelerinde yaşayan Türk azınlıklar olduğu gibi, Müslüman dünyasında sadece Türkiye'ye ilgi ve bağlılık duyan yukarıda saydığımız Balkanlı Müslümanlar da, Balkanların Türkiye için taşıdığı önemin bir başka boyutunu simgelemektedir (Özkürkçü, 1998: 12). Kuşkusuz bu duygusal bağın ana sebebi Osmanlı Millet sisteminin bu halkları Türklerle aynı sosyal yapı içerisinde görmüş olması ve yüzyıllar boyu süren karşılıklı kültürel etkileşimdir. Türk kökenlilerin Balkan Müslümanları ile yapmış oldukları yüzyıllar boyu süren evliliklerin doğurduğu akrabalık, bu bağı daha da perçinlemektedir. Kriz ve sıkıntı zamanlarında burada huzuru kaçanların gözü Türkiye'ye göçe yönelmektedir. Eski Yugoslavya ve Bulgaristan ağırlıklı olmak üzere Yunanistan ve Romanya da dahil olmak üzere bölge ülkelerinden Türkiye'ye yapılan bireysel ve kitlesel göçler buna örnektir. Bu dönemlerinde hem devlet hem de kamuoyu seviyesinde Türkiye'nin de bu bölgelere ve insanlara olan ilgisi daha da artmaktadır (Uzgel, 2010: 175).

Biz bölgedeki kamu diplomasisi faaliyetlerini iki kurumumuz (YTB ve TİKA) üzerinden irdelemek ve incelemek için bu çalışmayı yapmış bulunuyoruz ve bu iki kurumu faaliyetlerini baz alarak performanslarını ortaya koyarak Türkiye'nin yumuşak güç etkisini inceleyeceğiz.

2. YTB

Türk milli devletinin dışında kalan Türkler ile ilgilenmek uzun süre Türkiye için etkin bir seçenek olmamıştır. Çeşitli vesilelerle yurt dışında bulunan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilişkiler diplomatik temsilcilikler tarafından klasik usullerle sağlanmıştır. Bunlar dışında kalanlarla ilgilenmek tehlikeli görülmüştür. Milli devlet sınırları dışındakilerle siyasi açıdan birlik düşüncesini savunmanın Pan- İslamizm ve Pan- Türkizm olarak değerlendirileceği ve tehlikeli olacağı düşünülmüştür. Atatürk döneminde bu yaklaşımlara alternatif olarak yürütülen kültür birliği düşüncesine yönelik politikalar da zaman içinde terk edilmiştir (Atatürk'ün Dış Türkler politikası için bkz. Saray, 1995; Karakoç, 2002; Doster, 2004). Aslında Atatürk'ün izlediği Gagavuzya politikası günümüzde tartışılan yumuşak güç ve kamu diplomasisi açısından iyi bir erken örnek sayılabilir (bkz. Dağıstan, 2002). Atatürk sonrasında "Dış Türkler"den bahsetmek maceracılık ve aşırılık olarak görülmüştür. İsmet İnönü'nün Türkçülere yönelik meşhur 19 Mayıs nutku ile dış Türklerle ilgilenmek devlet seviyesinde yasak bir hale gelmiştir. Yeniden devlet seviyesinde ele alınması için Soğuk Savaşın bitip, Sovyetler Birliği'nin çökmesi beklenecektir. Aslında tabir bekleme eyleminin dinamizmini içerse de Türkiye soğuk savaş dönemi sonrasına maalesef oldukça hazırlıksız yakalanmıştır. Bağımsızlıklarından hemen sonra Türk cumhuriyetlerindeki bütün avantajlara rağmen sahadaki kayıplara sebep olarak bu akademik siyasi ve idari hazırlığın olmaması gösterilebilir.

Türkiye'nin gündemine yurt dışındaki Türklerin gelmesi büyük ölçüde yurt dışına giden işçi göçü ile olmuştur. "Gurbetçiler" olarak adlandırılabilir olan bu işçiler, Avrupa'nın iş gücü eksiğini kapatmak için geçici olarak istenmiş; ancak gittikleri yerlerde kalıcı olmuşlardır. Bu işçilerle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Dışişleri Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumların bu göçmenlerle ilgili çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır. Bu "gurbetçiler" süreç içerisinde örgütlenmiş, çeşitli sivil toplum kuruluşları kurmuşlardır. Yurtdışındaki Türkler için "diaspora"nın kullanılması hemen olmamıştır. Devlet bu göçmen işçileri yalnızca dışardaki Türkler veya argo tabirle "gurbetçiler" olarak görmüştür (Ünver, 2013: 183).

Türkiye önemli bir diaspora potansiyeline sahiptir. Bu diaspora aracılığıyla etkili bir lobi faaliyeti yapabilir. Türkiye dışında, dünyanın 192 ülkesinde yaşayan ve sayısı 5 milyonu aşan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının yanı sıra yaklaşık 200 milyon olduğu tahmin edilen soydaş ve akraba toplulukların sorun ve ihtiyaçlarının takibi ve çözümüne, iletişim ve ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik kurumsal bir yapıya ihtiyaç bulunmaktaydı (Çardak, 2012: 117). 2008 yılında "Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlara Sunulan Hizmetlere Yönelik Strateji Belgesi"nin hazırlanması bu potansiyel ile ilgili olarak farkındalık yaratılması açısından önemli bir adımdır. 2009 yılında yurtdışında yaşayan Türk ve soydaşlarımıza yönelik bir kurumun kurulması için kanun çalışmalarına başlanılmış, 2010 yılında düzenlenen "Türk Soydaş ve Akraba Toplulukları Buluşması" ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının kuruluşu ile kurumsallaşma gerçekleşmiştir (Koç, 2012: 19).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak 2010 yılında kurulmuştur. Başkanlık, kuruluş vesilesini "(...) Böylece dünyanın farklı bölge ve ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımızın yanı sıra ortak tarih ve kültürel mirasa sahip olduğumuz soydaş ve 112 akraba topluluklarımız ile sürdürülmekte olan ilişkiler kurumsal bir hüviyete kavuşmuştur" şeklinde ilan etmektedir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, genişletilmiş bir diaspora tanımı aracılığıyla, Türkiye'nin kamu diplomasisine başlı başına kurumsal bir kimlik kazandırmak amacıyla kurulmuştur. Genişletilmiş diaspora kavramıyla anlatılmak istenen, ilgi alanının yalnızca yurtdışında yaşayan Türkiye vatandaşlarıyla sınırlı olmayıp Türkiye'nin siyasî ve beşerî coğrafyasıyla bir şekilde tarihsel bir ilişki içinde bulunan her kesimin bu ilgiye mazhar olmasıdır (Ulutaş, 2014). Ahmet Davutoğlu, Dışişleri Bakanırken, Latin Amerika açılımı vesilesiyle yaptığı bir konuşmada "Sadece Türkler değil, bu topraklardan göç eden herkes bizim için diasporadır" diyerek, Ermeni, Yahudi, Rum, ve hatta Latin Amerika'daki Los Turcos¹ adı verilen Osmanlı döneminde bölgeye göç edenleri de katmıştır. İlginçtir Brezilya ve Arjantin'deki Arapça konuşan Ortadoğu kökenli Hristiyan Arapları bile dahil ederek Osmanlı Devletinin bugünkü Ortadoğu'daki vilayetlerinden ve Anadolu'dan giden herkesle temasa geçileceğini belirtmiştir. Diplomatik temsilcilere bu "diaspora"ların Milli Günlerde resepsiyonlara çağırılması talimatı verilmiştir (Gazete Vatan, 2012). Genişletilmiş diaspora kavramı AK Parti'nin siyasî söyleminde yer alan "gönül coğrafyası" terimi ile ilişkili olarak düşünülebilir. Partiye göre esas önemli olan, sınırlar ve sınırlarla ayrılan topraklara resmi aidiyetler değil, gönül olarak Türkiye'nin nerede ve hangi halklarla birlikte hissettiğidir. Bu birliktelik hissini veren ise din, dil, tarih, kültür, sanat, medeniyet, ekonomi ve siyaset gibi ortak değerlerdir (Cankurtaran, 2015: 109). Burada net bir evrensellik ve kapsayıcılık görülmektedir ki bu da modern çağın kavramlarına uygundur ve Türkiye'nin ve Kamu diplomasisi uygulayan kurumlarının küresel meşruiyetini artırmaktadır.

"Nerede bir vatandaşımız, soydaşımız, akrabamız varsa; biz oradayız" sloganına sahip Başkanlık, aslında sadece yurtdışında yaşayan Türkiye vatandaşlarına ve onların yaşadıkları ülkelere yönelik bir kurum olmadığını belirtmektedir. 'Soydaş' kelimesiyle Türk soylu ülke ve topluluklara; 'Akraba' kelimesiyle de soy bağı bulunmayıp tarihsel ve kültürel bir birliktelik ve yakın ilişki içinde bulunan ülke ve topluluklara yönelik faaliyetler gerçekleştirildiği izah edilmektedir. Ancak Latin Amerika gibi coğrafyalar için çeşitli eylem ve planlar düzenlemesi, Başkanlığın aslında tüm dünyayı kapsayan bir faaliyet alanının olduğunu göstermektedir (Ulutaş, 2014: 117).

YTB, Türkiye'nin yurtdışında yaşayan vatandaşlarına ve soydaş-akraba topluluklarına yönelik ilgili ve yetkili kurum ve kuruluşlarca yapılacak çalışmaların koordinasyonunun bir plan dâhilinde yapılmasını sağlamak, bu

¹ İspanyolca Türkler anlamına gelen ve Latin Amerika coğrafyasında yaşayan, Osmanlı pasaportu ile bölgeye yerleşenlerin soyundan gelenler. Bunlar Türkler olarak adlandırılmalarına rağmen ağırlıklı Arapça konuşan Hristiyan Osmanlı tebasına mensuptular ve bugün bile hala Türkler (Los Turcos) olarak adlandırılmaktadırlar.

alanlara yönelik belirlenmiş hedeflere hangi stratejilerle ulaşılabileceğini tespit etmek ve başarıya ulaşmasını sağlamak amacıyla gütmektedir. Merkezi Ankara’da bulunan YTB’nin İzmir ve Edirne’de Koordinasyon ofisleri bulunmaktadır. Başbakanlığa bağlı olan Başkanlık, alışmalarını; Yurtdışı Vatandaşlar, Soydaş ve Akraba Topluluklar, Uluslararası ğrenciler ve Sivil Toplum Kuruluşları olmak üzere dört temel alanda yürütmektedir.

Yurt dışı vatandaşlara yönelik olarak, vatandaşlık hakları, ayrımcılıkla mücadele, aktif yurttaşlık ve eşit katılım ve hukuk çalışmaları yapılmaktadır. Vatandaşlık hakları çerçevesinde yurtdışında bulunan vatandaşların Türkiye seçimlerinde oy kullanmalarını sağlama, askerlik, ehliyet, pasaport gibi işlemlerinde yardım sağlanmaktadır. “Mavi Kart” uygulaması ile ifte vatandaşlık hakkı olmayan Türklerin, ülkede işlemlerini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gibi yapabilmelerini sağlayan bir sistem sağlanmıştır.

Her ne kadar, göçmenlerin temel hak ve özgürlükleri uluslararası hukuk kuralları ve insan hakları evrensel değerleri kapsamında koruma altına alınmış olsa da göçmenlere yönelik hak ihlalleri azımsanamayacak ölçüde çoktur. YTB, Yurtdışında yaşayan T.C. Vatandaşları, ayrımcılık, ırkçılık, İslam düşmanlığı gibi insan hakları ihlalleri ile karşılaşmaktadırlar. YTB, yurtdışında yaşayan vatandaşların yasal hak ve yükümlülükler hakkında bilgilendirilmelerini sağlamak ve vatandaşların sıklıkla maruz kaldıkları hukuki sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yürütmektedir (YTB Hukuk alışmaları).

YTB, Balkanlar, Orta Asya, Afrika ve Orta Doğu’dan öğrencilere yönelik kültürel değişim ve eğitim programları ile konferans, panel, sempozyum vb. etkinlikler düzenlemektedir. Kafkasya, Orta Asya ve Balkanlar’da kültürel ve tarihi bağların güçlenmesine yönelik olarak kültür günleri, kütüphanelerin desteklenmesi gibi çalışmalarda bulunmaktadır.

Başkanlık, Türkiye Stajı programı ile 2016 yılında yurtdışındaki Türk gençlerine Türkiye’deki kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşlarındaki iş alanlarını daha yakından tanınmaları, Türkiye ile olan bağlarının güçlendirilmesi ve Türkçe bilgilerinin artırılması amacıyla 1 aylık staj imkânı sunmuştur (2016 İdare Faaliyet Raporu: 29).

Yurt dışında yaşayan gençler ve çocuklara yönelik Evliya Çelebi Gençlik Köprüleri programı düzenlenmiştir. 2014 yılında kararı alınan program 2016 yılı itibari ile uygulanmaya başlamıştır. 49 proje gelmiş, bunun sonucunda destek sağlanan projeler kapsamında yurtdışında yaşayan yaklaşık 700 Türk geni ülkeye gelerek, anavatanlarının tarihi ve kültürel zenginliklerini yakından tanıma fırsatı elde etmişlerdir (2016 İdare Faaliyet Raporu: 30).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan Türk gençlerine yönelik “Liderlik Akademisi” düzenlenmiştir.

Kurumun Balkanlara yönelik faaliyetleri soydaş ve akraba topluluklara yönelik faaliyetler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Kurumun yayın organı olan +90 (veya Artı 90)² incelendiğinde Balkanlarla ilgili yazıların oranının (%18) Batı Avrupa’dan (%50) sonra ikinci sırada yer aldığı görülmektedir (ktem, 2014: 14).

Balkanlar Burs Programı kapsamında lisans adaylarına yönelik pilot uygulama olarak Akademik Yetkinlik Sınavı 177 adayın katılımıyla Makedonya şkp’te, Yunanistan uyruklu 261 adayın katılımıyla da Edirne’de 24 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir (2016 İdare Faaliyet Raporu: 38).

YTB, lke yılları uygulaması başlatmış, bu bağlamda 2016 yılı Kosova Yılı ilan edilmiştir. Kosova Yılı içerisinde Türkiye’de ve daha ziyade Kosova’da birçok proje ve program gerçekleştirilmektedir (2016 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu: 21).

Balkan gençlerine yönelik olarak YTB’nin desteğiyle 8 Balkan ülkesinde 2016 yılında "Balkan Gençlik Okulu" projesi başlatılmıştır. Projenin önümüzdeki dönemde de devam ettirilmesi planlanmaktadır (2016 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu: 21).

Türkiye’nin tarihi kültürel yakınlığı bulunan ülkelerle siyasi, kültürel ve sosyal bağların güçlendirilmesini amaçlayan YTB, 2015 yılında Akademi Programları organize etmiştir. Bu programın ilki olarak yapılan Bürokrasi Akademisi programına Balkanlar, Doğu Avrupa, Rusya, Orta Asya, Kafkasya, Orta Doğu ve Afrika bölgelerinde g ve diaspora konularında çalışmalar yürütmekte olan 18 ülkenin bürokratları ve STK temsilcileri katılım sağlamıştır (2015 Faaliyet Raporu: 38).

² https://www.ytb.gov.tr/arti_90.php

Sivil Toplum Kuruluşları hem kamu diplomasisinin hem de diaspora diplomasisinin önemli bir ayağını oluşturmaktadırlar. YTB, 12 Haziran 2015 tarihinde ilk kez gerçekleştirilen, soydaş ve akraba topluluklarda bulunan düşünce kuruluşları ile Türkiye'deki düşünce kuruluşlarını bir araya getiren organizasyon Ankara'da düzenlenmiştir. YTB desteğiyle SETA, Balkanlar'da bulunan düşünce kuruluşlarıyla aynı masa etrafında buluşmuştur. Arnavutluk, Sırbistan, Yunanistan, Bosna Hersek, Makedonya, Kosova, Hırvatistan gibi pek çok Balkan ülkesinde bulunan düşünce kuruluşlarının temsilcisi Ankara'ya gelmiştir (2015 Faaliyet Raporu: 38). YTB, Düşünce Kuruluşlarının faaliyetlerine de önem vermiş, bunlarla işbirliği yapmıştır. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Kosova'nın Başkenti Priştine'de 11 Ülkeden 45 Düşünce Kuruluşu temsilcisini bir araya getirdi. 2 gün sürecek Balkan Düşünce Kuruluşları çalıştayında pek çok konu ele alınmıştır (Balkan Düşünce Kuruluşları Kosova'da Buluştu)

YTB, *Mevlana Kültürel Etkileşim Programı* ile Başkanlığın görev alanı içinde bulunan Afrika, Balkanlar, Doğu Avrupa, Kafkasya, Orta Asya, Ortadoğu ve Uzak Asya ile sosyal, kültürel, akademik, mesleki ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için farklı ülke ve topluluklardan benzer alanlarda faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve kişilerin iletişim, işbirliği ve kapasitelerinin artırılması ile 40 bu alanlara ilişkin araştırma ve yayınların desteklenmesi amaçlanmıştır (2015 Faaliyet Raporu: 39- 40).

2015 yılında ikincisi düzenlenen Türkçe atölyesi programı ile Yunanistan'dan 6, Bulgaristan'dan 40, Kosova'dan 14, Moldova'dan 18, Makedonya'dan 6 olmak üzere toplam 84 öğretmen bir araya gelmiştir (2015 Faaliyet Raporu: 41).

16-25 Ağustos 2015 tarihleri arasında *Balkanlarda Fikir Sanat Atölyesi Faaliyetleri* (Akademi Rumeli 3) adlı programa 9 ülkeden 150 genç katılım sağlamıştır. Türkiye, Kosova, Makedonya, Romanya, Bulgaristan, Gagavuz yeri, Kırım ve Bosna Hersek'ten gelen katılımcılar; edebiyat, güzel sanatlar, tiyatro, müzik ve tarih-kültür alanlarında eğitim almışlardır. Projeye; 17- 25 yaş arası gençlerin Türk dilini aktif kullanmaları, kurulacak fikir sanat atölyeleri vasıtasıyla kişisel vizyonlarının geliştirilmesi, sanat aracılığıyla işbirliği ve dayanışma zemini oluşturularak sosyal ve kültürel gelişmelerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Program kapsamında eğitimlerini tamamlayan öğrenciler Edirne ve Çanakkale'nin tarihi mekânlarını ziyaret etmişlerdir (2015 Faaliyet Raporu: 41).

Balkan Romanları Birliği (BAROM) tarafından düzenlenen ve Başkanlık tarafından desteklenen "Balkanların Genç Romanları Gelecek için Bir Araya Geliyor" projesi Ekim ayında 42 Edirne'de gerçekleştirilmiştir. Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Kültürü Enstitüsü'nde açılışı gerçekleşen proje kapsamında Balkan ülkelerinden gelen Roman gençler, "Liderlik ve Proje hazırlama" eğitimleri alarak; şehir, tarih, kültür seminerlerine katılmış ve Türk akademisyenler, STK temsilcileri ve gençlerle tanışma imkânı bulmuşlardır (2015 Faaliyet Raporu: 42).

YTB, farklı kurumlarca düzenlenen alanı ile ilgili organizasyonlara katılmaktadır. 16- 18 Mayıs 2013 tarihinde düzenlenen "Balkan Ülkeleri Gençlik Forumu" desteklenmiştir (2013 Faaliyet Raporu: 37).

7-10 Mart 2013 tarihleri arasında Türkiye'de öğrenim gören yaklaşık 420 Balkanlı öğrencinin ve 160 STK temsilcisinin katıldığı "6. Balkanlı Öğrenciler Kampı" gerçekleştirilmiş ve YTB organizasyona destek sağlanmıştır (2013 Faaliyet Raporu: 37).

YTB, diplomatlarla da ilişki içerisindedir. Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Programı kapsamında Türkiye'ye gelen Kosovalı diplomatlar Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'ni ziyaret etmişlerdir (Kosovalı Diplomatlar YTB'yi Ziyaret Etti).

Genel olarak örnek birkaç faaliyet örneğini verdiğimiz YTB, Balkan ülkelerine yönelik olarak öğrenci ve gençlik programları, STK ve Düşünce Kuruluşları ile istişareler, eğitim programları, kültür programları düzenlemektedir. Bölge ile Türkiye arasındaki kültürel, tarihi, dilsel yakınlığın güçlenerek sürmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

3. TİKA

Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle; ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur (Adıyaman, 2011). Uygulamadaki ilk temsilcilikler Sovyetler Birliğinden ayrılarak bağımsızlığını kazanmış Türkçe konuşan cumhuriyetlerde açılmıştır. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Türk dış politikasının daha aktif hale gelmesi amacına sahip, başta ortak değerlere sahip olunan ülkeler olmak üzere birçok

farklı ülkede Türk dış politikasının uygulayıcısı konumunda olan kurumdur (TİKA, 2016, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>). TİKA, Türkiye Cumhuriyeti'ni sahip olduğu değerleri, dış politikayı daha etkin hale getirmek amacıyla kullanmakta ve bu yönde çaba göstermektedir.

TİKA, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile karşılaştığı yeni dönemde Kamu Diplomasisi kapsamında hayata geçirdiği ilk kurum olarak ele alınabilir. TİKA'nın kuruluş amaçlarında stratejik olarak Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan Türki Cumhuriyetlere dış yardımda bulunmak vardır (Akçay, 2012: 64). Yitik kardeşleri ile kucaklaşma coşkusu ve biraz da dışarıdan kendisine biçilen "model ülke" rolü bu tür bir oluşumu gerekli kılmıştır. Türkiye, bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinin alt yapılarının oluşturulmasında, insan gücü temininde ve piyasa ekonomisine geçişte ilk yardım yapan ülke olmuştur (Kabasakal, 2002: 12- 18). Akçay (2012). Bu yaklaşım TİKA'nın faaliyetlerini öncelleyen itici gücün etnik köken olduğunu doğrular bir nitelik taşımaktadır. İlk dış yardımların, Türk dünyasına yönelik olması ve daha sonra bu yardımların devam etmesi salt ırkçılık düzeyinde bir milliyetçilikten kaynaklanmamaktadır (Dağ, 2016: 50). Faaliyetlerin ilk başladığı bölge olan Orta Asya'da bir Orta Asya ülkesi olan ama Türk dilli olmayan Tacikistan'daki faaliyetler bunu doğrular niteliktedir. Öte yandan kurumun faaliyetlerinin ağırlık merkezinin günümüzde Afrika kıtasına kaymış olması buna başka bir net örnek olarak karşımıza çıkar. Balkanlardaki faaliyetler açısından da bu durum geçerli olmuş, önceliği balkan coğrafyasının Türk ve Müslüman halkları almış olsa da yardımlar konusunda ayırım yapılmamış, insani boyut ve ihtiyaç ilkesi öne çıkarılmıştır. Türk ve Müslüman halkların görece ihtiyaçlarının fazla olması ve Türkiye'ye olan gönül bağları bu kitleyi kuşkusuz yardımlardan aslan payını alır hale getirmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasındaki dönemde Türk Cumhuriyetlerinin yeniden yapılanmalarına katkıda bulunmak amacıyla kurulan TİKA, 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 21124 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile birlikte faaliyetlerine başlamıştır. İlk kurulduğu dönemde TİKA, Dışişleri Bakanlığına bağlı olan ve ulus aşırı yardım teşkilatı niteliğine sahip bir kurum niteliği taşımaktadır. 28 Mayıs 1999 tarihinde TİKA, Başbakanlığa bağlanmıştır. O günden bugüne gelene dek TİKA'nın faaliyetleri Başbakanlık altında gerçekleşmektedir. TİKA kurumunun sorumluluğu ise Başbakan Yardımcılığı'nadır (Ulutan, 2012: 11).

TİKA ile ilgili araştırma yapılırken değinilmesi gereken hususların başında kurumla ilgili yasal düzenlemelerdir. Buna göre 28103 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile TİKA teşkilatlandırılmıştır. Bu Kanun Hükmünde Kararname 2011 yılının Kasım ayında yürürlüğe girmiştir. TİKA'nın görev ve yetkilerine ilişkin düzenlemeler de yine 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile birlikte gerçekleşmiştir. İfade edilen Kanun Hükmünde Kararnemenin yanında 2004, 2007, 2010 ve 2012 yıllarında Bakanlar Kurulu Kararı ile TİKA'ya yönelik Kanun Hükmünde Kararnamelerin olduğu bilinmektedir (Keskin, 2016: 14).

TİKA'nın görevleri başta Türk dilinin konuşulduğu ülkelerle olmak üzere, gelişmekte olan ülkelere ekonomik, mali, ticari, eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda iş birliği yapmak ve söz konusu ülkelere teknik yardımda bulunmaktır. 656 sayılı KHK kuruma yurtdışında bulunan ortak tarihi, kültürel ve toplumsal mirasın ve değerlerin korunmasına, toplumlararası ön yargıların giderilmesine ve medeniyetler arası diyalogun güçlendirilmesine yönelik sosyal, kültürel çalışmaları uygulamak görevi de verilmiştir. Bu kapsamda birçok eserin restorasyonu yapılmıştır. Bu eserler büyük ölçüde Türk tarih ve kültürünün yurtdışındaki yadigarları olması hasebiyle mali ve siyasi öncelikler açısından terk edilmişlikleri de sona ermiştir. Hatta bu eserlerin onarılıp açılışı Osmanlının yeniden dönüşü olarak da görülmüştür. Özellikle Balkanlardaki Müslüman topluluklar için bu oldukça sevindirici bir etki de yapmıştır (akademikperspektif.com). Kurum, ayrıca Türkiye'nin tanıtımı, Türkçenin kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla gelişmekte olan ülkelere teknik ve kalkınma yardımları konusunda bilgi ve teknik destek sağlamayı kendisine amaç olarak belirlemiştir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2015: 195).

TİKA çalışmalarını, bölgesel, ülkesel ve özel projeler bazında yürütmektedir. Proje üretimi ve uygulama aşamalarında, koordinasyon ve işbirliği önemli bir rol oynamaktadır. İşbirliği yapılması hedeflenen ülke ya da topluluklardan gelen talepler, kurum ve kuruluşlarının ve STK'larının görüşüne sunulmakta, bunlardan gelen katkılar dikkate alınarak proje hazırlanmaktadır (Erdağ, 2015: 248). Bu karşı tarafın görüşlerine verilen önem, yumuşak güç ve kamu diplomasisinin ruhuna uygun bir yaklaşımdır.

Kuruluşundan bugüne kadar olan sürede dönemlere göre inceleme yapılmak istenirse TİKA iki dönem özelinde ele alınabilir. Kuruluşu olan 1992'den 2002 yılına kadar olan dönem TİKA'nın tecrübe kazandığı dönem olarak nitelendirilebilir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 171). Böyle adlandırılmış olması kurumun kuruluş dönemi olması itibarıyla son derece olağan karşılanmalıdır. 2002 yılından bugüne kadar olan dönem ise TİKA'nın faaliyetlerini hızlandırdığı dönemdir. Türkiye'nin dış politikasındaki değişikliklerin yaşandığı dönem olan ikinci dönemin

TİKA'nın faaliyetlerinin hızlanmasındaki temel etken olduğunun yinelenmesinde fayda vardır (Keskin, 2016: 15-16). İkinci dönemin AK Parti iktidarına denk gelmesi ve değişimdeki siyasi etkinin de tamamıyla söz konusu partiye ve onun hükümetlerine ait olduğu kuşkusuz yadsınamaz bir gerçekliktir.

1992- 1999 arasındaki faaliyetlerine baktığımızda Bosna Hersek haricinde açılan tüm Koordinasyon Ofisleri Eski SSCB ülkeleri olmuştur. Bu dönemde temel işlev yardım faaliyetleridir. Ancak burada ekonomik ve ticari bir getiri hesaplanmamış, belirli bir stratejiden yoksun yardımlar yapılmıştır. Temel amaç etnik, dini, ve dil yakınlığı bulunan ülkeleri Rus nüfuzundan mümkün olduğunca uzaklaştırmak yönünde olmuştur. Bu dönemde kurumun kısıtlı yapısı ve düşük bütçesi istenilen faydanın alınmasını engellemiştir.

Ayrıca iç politikada koalisyon hükümetlerinin varlığı nedeniyle kurumlar arası rekabet ve çekişmeden olumsuz etkilenen TİKA, 2000'li yılların başına kadar durağan bir çizgide faaliyet yürütmüştür (Karagül, 2013: 88). Her şeye rağmen TİKA faaliyetleri ile ülkenin tanınmasına katkıda bulunmuş, yakınlaşılacak ve ilişki kurulmak istenen ülkelere Türkiye'nin uzanan eli, açık kapısı olmuştur.

1999 yılında Kurum Başbakanlığa bağlanmıştır. 2000'li yıllar itibari ile Türkiye'nin dış politikada izlediği açılım ve değişim politikaları TİKA'ya ve faaliyetlerine de sirayet etmiş, 2002- 2011 yılları arasında bu döneme kadar olan faaliyetlerini 4 katına çıkarmayı başarmıştır. 2 Kasım 2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazete 'de yer alan 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı" adı altında yeniden yapılandırılmıştır. TİKA'nın kurulmasıyla beraber, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki, yeni bağımsız devletler odak noktası iken, bu eğilim yakın dönemde, kalkınma ortaklığının Ortadoğu, Afrika ve Asya'daki ülkeleri de içeren, daha geniş bir coğrafyayı kapsamıyla hızlı bir dönüşüm yaşamıştır (Çavuş, 2012). TİKA'nın Balkanlar ve Doğu Avrupa'da 12 koordinatörlüğü vardır.³

AK Parti hükümetleri ile yumuşak güç kullanımı elle tutulur hale gelmiştir. Davutoğlu'nun AK Parti Genel Başkanı seçildiği genel kongrede çerçevesini çizdiği medeniyet kavramı söz konusu farkına varılan yumuşak gücün itici gücü olarak değerlendirilebilir. Çizilen çerçevenin dış politikadaki uygulama alanları TİKA'nın faaliyet alanları ile nerdeyse örtüşmektedir.

Balkanlarda Boşnaklar ve Arnavutlar, Osmanlı döneminde olduğu gibi, Türk dış yardım politikasının stratejik bileşenlerini oluşturmaktadır. Türkiye ile yardım ve işbirliği konusunda her iki toplumda var olan yüksek kabul duygusu, Türk dış politikası için ciddi bir avantaj teşkil etmektedir. Balkanların girift yapısı içinde Karadağ ve Sırbistan'ın durumu da kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda TİKA'nın Sırbistan'da bir PKO açmış olması anlamlı bir stratejik adımdır. Bu iki ülke tarihi Bosna Hersek'in 7. Sancağı olan ve bugün Sancak olarak anılan bölgeyi ellerinde bulundurmaktadırlar. Tarihi sancak bölgesini Balkan savaşlarından alınca paylaşmışlardır. Nitekim bölgenin batısı Karadağ'da kalmış doğusu Sırbistan'da kalmıştır. Göçlere ve baskı politikalarına rağmen her iki bölgede ciddi bir Müslüman nüfus barındırmaktadır. Doğal olarak bu bölgelerdeki Osmanlı eserleri ve onların onarımı TİKA'ya faaliyet alanı açmıştır ve bu durum hala sürmektedir.

Ortak etnik mensubiyetten sonra, 1990'lardan 2000'lere geçişte Türkiye'nin tecrübe ettiği siyasal dönüşüm ortak dini mensubiyetin olduğu coğrafyalarda da TİKA'nın faaliyet yürütmesinde etkin rol oynamıştır. Siyasal ve ekonomik istikrarın göreceli olarak sağlandığı AK Parti hükümetleri döneminde hem partinin muhafazakâr demokrat kimliği hem de yaşanan ekonomik büyüme ve pro-aktif dış politikanın bir sonucu olarak bölge ülkeleriyle etkileşimden dolayı, kullanılan medeniyet kavramı daha altı doldurulabilir bir kavram haline gelmiştir. Etnik köken ve ortak dini mensubiyetin Türkiye'yi sürüklediği alanlar genişledikçe, tarihi referanslara dayalı otomatik bir refleks geliştirilmiş ve yeni Osmanlılık kavramı ortaya atılmıştır (Dağ, 2016: 51). Balkanlar coğrafyası pek çok açıdan bu düşüncenin yansımalarının görülebileceği bir yerdir. Ancak TİKA'nın faaliyetlerinin sadece Müslümanlara yönelik olmadığını, bölgedeki tüm devletler ve halklara kucak açtığını belirtmek gerekir.

Tablo 1. TİKA Ana Hizmet Birimlerinin Toplam Harcamalar İçerisindeki Oranları

Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı	%44,51
Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi Başkanlığı	%11,04
Orta Asya ve Kafkaslar Dairesi Başkanlığı	%9,92

³ Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Macaristan, Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan, Ukrayna (Kiev, Kırım)

Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı	%8,95
Doğu ve Güney Asya, Pasifik ve Latin Amerika Dairesi Başkanlığı	%2,43

Kaynak: TİKA (2016). 2016 İdare Faaliyet Raporu

TİKA'nın, Balkanlardaki faaliyetlerinin, kapsayıcı bir yaklaşımla yürütüldüğünün göstergelerinden biri de küçük bir azınlık olarak buldukları ülkelerde Hristiyan nüfusa ait ibadethanelerin de imar ve restorasyon projelerine imza atmasıdır. Bu çerçevede Makedonya'da Kumanovo şehri yakınlarında bulunan Aziz George Kilisesi'nin ölçüm ve arazi çalışmaları Makedonya Cumhuriyeti Milli Konservasyon Merkezi uzmanlarının talebi üzerine, TİKA tarafından görevlendirilen restorasyon firması tarafından gerçekleştirilmiştir (Muhasiloviç, 2016).

TİKA yine Bosna Hersek'te, Fojnica Fransisken Manastırı'na alarm, kamera, yangın alarmı ve müdahale sistemleri kurmuş, Bosna-Hersek'teki Ortodoks cemaatin Noel ve Paskalya ayınlarına ev sahipliği yapan Azize Meryem Kutlu Doğum Katedrali Kilisesi'nin çevre düzenlemesi çalışmalarını tamamlamıştır (Muhasiloviç, 2016).

TİKA'nın yürütmekte olduğu faaliyetlerin, özellikle yeniden yapılanma sürecinde Türk dış politikasının etkinlik kazanmasında tesiri olmuştur. Buna göre TİKA'nın projeleri ve faaliyetleri ile birlikte Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve kültürel miras da kullanarak Türk toplumunun ve değerlerinin hatırlatılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir (Karagül, 2013: 98).

TİKA'nın ne ortak etnik köken, ne ortak dini mensubiyet ne de ortak tarihi, kültürel ve coğrafyayı paylaşmadığı alanlarda gösterdiği faaliyetler hinterland dışı faaliyetler olarak önümüzde durmaktadır. Bu durumun AK Parti hükümetlerinin uygulamaya çalıştığı medeniyet kavramında nereye oturduğu ayrı bir çalışma gerektirmektedir. İlk bakışta medeniyet kavramının bileşenlerinden olan dinin yardımıda bulunma konusundaki tavsiyesinin düstur alındığı akla gelebilir veya orta ölçekli bir devlet olma çabalarının bir yansıması da olabilir (Dağ, 2016: 53). Biz bu tanımlamayı *orta ölçekli ama etkin ve küresel bir devlet* olma şeklinde düzeltmeyi de uygun gördüğümüzü ve bunun mevcut fotoğrafı daha iyi yansıttığını da belirtmeyi gerekli görmekteyiz.

TİKA, genel olarak kalkınma yardımları yapmaktadır. Balkanlarda da bu devam etmiştir. Ancak sağlık, eğitim, kültür gibi alanlarda da çalışmaları bulunmaktadır. 2016 faaliyetlerine baktığımızda Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı'nın teknik alt yapısının yenilenmesi gibi doğrudan bir devlet faaliyetine destekten, Arnavutluk İşitme Engelli Çocuklar Enstitüsü'ne, Macaristan'da Munkacs Mihaly Okulu Sanat Sınıfı Tadilat ve Donanım Projesine, Makedonya Debre Belediyesi Lisesine yeni bina projesine, Sırbistan'da İlkokul Çatı Katı Tadilatı ve Donanımı projesi gibi eğitim alanındaki desteklere, Sancak Bölgesinde Genç Arıcıların Yetiştirilmesi, Kosova Gilan Belediyesi Çiftçilerine Tarım Makineleri Desteği gibi projelerle ekonomik desteğe, Sırbistan'da Vrbas Dostluk Parkı Projesi, Karadağ Şavnik Belediyesi'nin Şehir Meydanının Yenilenmesi Projesi gibi toplumsal desteklere, Bosna-Hersek'te Fizik, Kimya ve Biyoloji Laboratuvarına Donanım Sağlanması, Kosova Ştime Belediyesi Aile Hekimliği Ana Merkezine Tıbbi Cihaz ve Donanım Desteği gibi sağlık desteklerine geniş bir perspektifle karşılaşmaktayız (2016 İdari Faaliyet Raporu).

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine yönelik olarak 1992 yılında başlatılan “Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı” zaman içerisinde dış politikamızın öncelikleri ve çeşitli ülkelerin artan talepleri çerçevesinde Balkanlar, Orta Doğu, Doğu ve Güneydoğu Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

TİKA'nın organize ettiği Liderlik Okulu Programı, TÜBİTAK ve TÜSSİDE işbirliğinde 2013 yılında başlatılmıştır. Programda Orta Asya, Balkanlar ve Afrika ülkelerinde kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan orta ve üst kademedeki yöneticilerin yönetsel yetkinliklerinin geliştirilmesi amacıyla eğitim programları organize edilmektedir. Kosova ve Bosna- Hersek Liderlik Programlarına sırasıyla 78 ve 35 kişi katılmıştır (2015 Faaliyet raporu, 63).

TİKA, tüm dünyada ecdat yadigarı olarak tanımladığı Türk- İslam eserlerini restore etmekte, koruma altına almakta ve tanıtımına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu projeler sayesinde, tahrip olmuş birçok eser dünya kültür mirasına yeniden kazandırılmaktadır. Kültürel işbirliği alanında projeler geliştirilmesi halkların dostluğu ve ortak geleceğin inşası açısından da oldukça önemlidir. Restore edilen bu eserler barışa ve ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Balkanlar genelinde 7 farklı ülkede toplam 28 eser restore edilerek hizmete açılmış ve 30'a yakın eserin projelendirilmesine ilişkin fizibilite çalışmaları ise tamamlanmıştır (2015 Faaliyet Raporu, 164).

TİKA, Afrika, Asya, Türk Cumhuriyetleri, Doğu Avrupa, Ortadoğu ülkelerine olduğu gibi Balkan ülkelerinin medya kuruluşları çalışanları için de Antalya'da TRT ile işbirliği yaparak Televizyon, Sosyal Medya, Habercilik, İnternet Yayıncılığı, Dijital Çağda Radyo Yayıncılığı ve Bilgi Teknolojileri konularında eğitim vermektedir.

Projenin yurtdışında Türkiye ile ilgili daha doğru ve etkin haberler yapılmasına, söz konusu ülkelerdeki TİKA faaliyetlerinin daha yakından takip edilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

TİKA, 2007 yılından bu yana Türkiye ile güvenlik işbirliği içerisinde olan dost ve kardeş ülkelerin emniyet teşkilatları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, özellikle polis eğitim kurumları arasında eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması amacıyla “Uluslararası Polis Eğitimi İşbirliği Projesi” yürütmektedir. TİKA’nın Genel Kurmay Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile işbirliği halinde yürüttüğü çalışmalar, genel itibarıyla sadece güvenlik odaklı olmayıp, ikili sosyo-kültürel ilişkiler boyutunu da içermektedir. Türkiye’nin güvenlik alanındaki işbirliği ve hizmetleri, Mehmetçiğe ve emniyet mensuplarımıza uluslararası ölçekte bir güven duygusunun tezahürüdür (Akçay, 2012: 155). Bu bağlamda TİKA ve Emniyet Genel Müdürlüğü iş birliğince yapılan Uluslararası Polis Eğitimi İşbirliği Projesi kapsamında Kosova’da eğitim programı düzenlenmiştir (Anadolu Ajansı, 2017). Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri tarafından Fikri Mülkiyet Suçları ve Mücadele konulu eğitimi başarıyla tamamlayan 16 Kosova Emniyet Teşkilatı personeline sertifikaları Kosova Polisi Zorunlu Eğitimler Müdürü ve Kosova Kamu Güvenlik Akademisi yetkililerinin bulunduğu törenle takdim edilmiştir. TİKA ile T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü iş birliğinde, son 9 yılda Arnavutluk’tan Kırgızistan’a, Moğolistan’dan Filistin’e yaklaşık 30 ülkenin güvenlik güçlerine yönelik terörle mücadele, radikalleşme süreci ve önleme yöntemleri, polis liderliği, toplumsal olaylarda müzakere, zirve güvenliği ile uyuşturucu arama teknikleri konularında eğitim programları düzenlenmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı koordinesi ile “Arnavutluk’taki Paşalimanı Deniz Askeri Üssü, Vlora’daki Deniz Harp Okulu ve Kucova Askeri Hava Üssü’nün tamirat ve inşaatları, Tiran Komando ve Özel Kuvvetleri’nin yapılandırma, eğitim ve teçhizatı, Tiran’daki Türk Askeri Koordinasyon Heyeti”nin (Limaj, 2007:147) varlığı, Türkiye ile Arnavutluk arasındaki askeri işbirliği düzeyinin önemli göstergeleridir. Türk bayrağının özellikle eski Osmanlı coğrafyasında dalgalanması gerçekten özel anlamlar içermektedir.

13-18 Mayıs 2014 tarihleri arasında Bosna-Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Romanya ve Slovakya’da 86 kişinin ölümüne neden olan bir sel felaketi yaşanmıştır. Balkanlarda gerçekleşen son 120 yılın en büyük sel felaketi olarak kayıtlara geçmiştir. Sırbistan, sel felaketinde en büyük tahribatı yaşayan ülke olmuştur. Seller sebebiyle 51 kişi hayatını kaybetmiş, 30.000 kişi evlerinden tahliye edilmiştir. Bu felakette Razañ Belediyesi Braçin köyünde Jovanovacka nehri üzerinde bulunan ve selden zarar gören köprü’nün yerine TİKA, selden dolayı zarar gören altyapıların yeniden oluşturulmasına destek kapsamında yeni bir köprü yapılmıştır.

TİKA, Ramazan ayında iftar programları düzenleyerek Balkan Müslümanları insanları ile ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır. Kültürel ve bilimsel çalışmalara destek vermekte, bir çok sempozyum, konferans vb. bilimsel toplantının düzenlenmesine katkıda bulunmaktadır.

2014’te Balkanlar ve Doğu Avrupa’ya yapılan yardımlardan en çok faydalanan ülkeler Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk olmuştur. 2014 yılında Balkanlar ve Doğu Avrupa’ya yapılan yardım miktarı % 21,25’lik bir pay ile 39,40 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Balkan ülkelerinin aldıkları TİKA yardımlarının yardım bütçesindeki payları ve hangi alanlarda yoğunlaştığını incelemek önemlidir. Arnavutluk’un TİKA bütçesinden aldığı pay 2009’da %1.45, 2010 %1.25, 2011 %0.75, 2012 %1.20, 2013 %1.81, 2014 %2.3 olmuştur. Arnavutluk’a yapılan harcamaların % 55.23’ü eğitime, %18.19’u idari ve sivil altyapıya, %14,12’si diğer diğer sosyal altyapı ve tesislere, %0.5’i üretim sektörlerine, %10. 81’i sağlığa, %0.05’i ekonomik altyapı ve hizmetlere, %1.45’i diğer çoklu sektörlerle yapılmıştır.

Bosna Hersek’in yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009’da 6,54, 2010’da 2,10, 2011’de 1,34, 2012’de 2,60, 2013’de 4,10, 2014’de 7,34 olmuştur. Bosna- Hersek’e yapılan harcamaların sektörel dağılım yüzdeleri eğitim %8,07, sağlık%5,45, ekonomik altyapı ve hizmetler %1,14, idari ve sivil altyapılar %3,56, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %78,23, üretim sektörleri %1,61, diğer 1.93 olarak görülmektedir.

Karadağ harcamalarının sektörel dağılımı (%) eğitim %53,09, idari ve sivil altyapılar %17,53, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %23,95, üretim sektörleri %0,63, sağlık %2,32, su ve sanitasyon 1,85, diğer %0,63 olarak gerçekleşmiştir. Karadağ’ın yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009 1,37, 2010 5,74, 2011 1,30, 2012 0,90, 2013 3,56, 2014 1,32 olmuştur.

Kosova harcamalarının sektörel dağılımı (%) ekonomik altyapı ve hizmetler %0,53, acil yardım %1,84 diğer %2,28, idari ve sivil altyapılar %4,57 diğer sosyal altyapı ve hizmetler, %64,64 üretim sektörleri 1,26, eğitim %17,72, sağlık %7,17 şeklinde olmuştur. Kosova’nın yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009’da 3,19, 2010’da 2,10, 2011’da 2,33, 2012’de 1,00, 2013’de 0,83, 2014’te 2,31 olmuştur.

Makedonya harcamalarının sektörel dağılımı (%) sağlık %0,42, idari ve sivil altyapılar %10,26, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %47,31, üretim sektörleri %3,39, ekonomik altyapı ve hizmetler %2,12, diğer %3,41, eğitim %33,09 olmuştur. Makedonya'nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%) 2009'da 2,33, 2010'da 15,00, 2011'de 2,15, 2012'de 3,51, 2013'de 2,30, 2014'de 3,46 olmuştur.

Sırbistan harcamalarının sektörel dağılımı (%) sağlık %4,26, idari ve sivil altyapılar %0,07; diğer sosyal altyapı ve hizmetler %16,66; üretim sektörleri %9,00; eğitim %50,49; ekonomik altyapı ve hizmetler %15,88, diğer %0,05, acil yardım %3,59 şeklindedir. Sırbistan'ın yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009'da 1,62; 2010'da 1,23; 2011'de 2,04; 2012'de 2,77, 2013'de 1,10; 2014'te 1,28 olmuştur.

Türkiye'nin 2015 yılında gerçekleştirdiği iki taraflı resmi kalkınma yardımlarına baktığımızda Arnavutluk'un 85, 73 milyon dolar, Bosna Hersek'in 25,96 milyon dolar, Makedonya'nın 25,55 milyon dolar, Kosova'nın 9,86; Karadağ'ın 3,36; Sırbistan'ın 4,11 milyon dolar aldığını görmekteyiz.

TİKA'nın faaliyetleri bölge ülkelerinin fiziki altyapılarına, tarihi eserlerine olduğu kadar halkın eğitim, istihdam, sağlık ve iktisadi sorunlarına da çözüm bulmaya yöneliktir. Bu faaliyetleri ile hem komşularının istikrarına katkı sunmakta hem de Türkiye'ye ilgi duyan, yakınlık hissedilen bir kitle oluşturmaktadır.

Sonuç

Sayısı milyonlarla ifade edilen yurt dışında yaşayan Türkiye vatandaşı ve yine milyonlarca soydaş ve akraba toplum mensupları Türkiye'ye ciddi bir kamu diplomasisi alanı açmaktadır. Kuşkusuz, Balkanların bu konuda özellikli bir yeri vardır. Balkan ülkelerinde çeşitli vesilelerle bulunan vatandaşlarımız yanı sıra Osmanlı bakiyesi olarak görülebilecek etnik, dini, dilsel yakınlığımız bulunan geniş bir çevre mevcuttur ve bu grupların tamamı Osmanlı döneminin millet tanımlamasına göre Türk etnik kökeninden gelenlerle aynı kategoride yer almaktaydı. Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer husus da Türkiye'de bulunan Balkan göçmenleridir. Sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte ülkemizde bölgeyle ilgili kurum ve derneklere ifade edilen 15-20 milyon civarında Balkan kökenli nüfus bulunduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, hem hala Balkan coğrafyasında yaşayanlar hem de kökeni oradan olup Türkiye'de yaşayanlar dikkate alındığında Türkiye'nin dış politikalarında Balkanların birinci sırada yer alması hiç şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu çalışmada bölgedeki faaliyetlerini incelediğimiz YTB ve TİKA Balkanlar coğrafyasında yer alan devletlerde bu gruplarla ilişkili olarak faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir ama bu tanımlamaya dahil olmayan gruplar da ihtiyaç ve talep olduğunda her iki kamu diplomasisi kurumumuzun faaliyetlerinden faydalanmışlardır. Bu durum emperyal geçmişi olan bir ülkenin bölgedeki faaliyetleri için oldukça sağlıklı bir tutumdur. Zira aksi durum dışlanan gruplarda Türkiye için antipati doğurabilme riskini taşır. Yine de Türk kamu diplomasisi kurumlarının önceliğini Türk ve Müslüman kökenlilere vermesi de dönemin şartlarına uygundur. Uzun yıllar bu gruplar ihmal edilmiş ve kültürel haklarını yeterince kullanma ortamı bulamamışlardır. O yüzden bu öncelikli tavrı bir pozitif ayrımcılık olarak görmeliyiz.

Kurumların bölgede şartlara ve ihtiyaçlara göre değişik faaliyetler yürüttüğünü gözlemek de ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, YTB, her ne kadar diasporaya yönelik bir örgüt olsa da tüm faaliyetlerini sadece bu açıdan değerlendirmek mümkün değildir. Diasporanın mahiyetini en geniş şekilde alsak bile bunu aşan çalışmaları vardır. Özellikle Türkiye bursları kurumunun en önemli faaliyet alanıdır. Türkiye'ye gelecek olan öğrenciler için bir ilk karşılama yeri olarak önemli bir rol oynamaktadır. Kurum, bu organizasyonun sorumluluğunu uhdesine aldığından beri daha önce ki öğrenci değişim programlarında yaşanan olumsuzlukların tekrarlanmaması için titiz bir çalışma içerisindeydi.

YTB'nin yurt dışında yaşayan Türkiye cumhuriyeti vatandaşları ile ilgili sorunlarla ilgilenmenin yanı sıra soydaş ve akraba toplulukları kapsamında yaptığı çalışmalar bulunmaktadır. Bu alanda Balkanlarda yapılan faaliyetler önemli bir yer tutmaktadır. Balkanlara yönelik faaliyetlerin diğer bölgelere oranının belirlenmesi bu çalışmanın kapsamı dışındadır ancak genel olarak baktığımızda oldukça önemli bir pay aldığı söylenebilir.

Balkanlara yönelik faaliyetleri olan tek kurum tabii ki bu çalışmaya konu olan YTB ve TİKA değildir. Yanı sıra, Yunus Emre Enstitüleri, KDK, doğal olarak Dışişleri Bakanlığı gibi kurumlar da bölgeyle ilgilenmektedir. YTB ve TİKA bu kurumlarla da işbirliği içerisinde. Bölge üzerinde etkisi olan bir başka önemli kurum da kuşkusuz TRT ve yaptığı yayınlardır. Ama gerek TRT gerekse diğer Türk kanallarının ve onların yaptığı Türk dizlerinin

etkisi başka bir çalışmanın konusu olmalıdır. O yüzden burada ayrıntıya girmeyip, sadece bölgedeki pozitif etkilerinin oldukça yüksek olduğunu vurgulamalıyız.

YTB, Balkan ülkelerine yönelik olarak öğrenci ve gençlik programları, STK ve Düşünce Kuruluşları ile istişareler, eğitim programları, kültür programları da düzenlemektedir. Bölge ile Türkiye arasındaki kültürel, tarihi, dilsel yakınlığın güçlenerek sürmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan programlar sadece Türkiye’de olmamaktadır. Bölge ülkeleri ziyaret edilmekte, karşılıklı kaynaşma sağlanmaya çalışılmaktadır.

TİKA’nın Balkanlardaki mevcudiyeti ve buradaki faaliyetlerine baktığımızda da bölgeye özgü farklılaşmalar dikkati çeker. Balkanlardaki zengin Osmanlı mirası ve eserleri TİKA’nın önceliğini bu eserlerin restorasyonuna ağırlık vermeye itmiştir. Bu durum kurumun küresel faaliyetleri göze alındığında ciddi bir farklılıktır. Kurumun restorasyon çalışmaları dışındaki ikinci faaliyet alanı bölgede hedef kitleye dahil olan gruplara verilen meslek edindirme kurslarıdır. Buradan TİKA’nın istihdam yaratıcı faaliyetler içinde olduğu gözlenir.

Genel olarak, Balkanlardaki Türk kamu diplomasisi faaliyetlerine ve bunların olumlu etkilerine baktığımızda da ülkeler arasında eşit bir dağılım görmüyoruz. Çalışma konumuz olan iki kurum ve diğer başka kurumların bölgede en fazla faaliyet yürüttüğü ülkeler Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk’tur. Bu durumun sebebi bölgede Türkiye’nin gönül bağı olan halkların nüfusça ağırlığı, onların ihtiyaç ve talepleri ve bu ülkelerin faaliyetlere yaklaşımlarındaki pozitif duruşlarıdır. Bir diğer ilginç durum ise faaliyetlerin bölgeselleşmesidir. Bu anlamda Sırbistan’a bağlı Sancak bölgesi ve Moldova’ya bağlı Gagavuz Özerk bölgesi dikkati çekmektedir. İlkinde Müslüman Boşnaklar ikincisinde ise Ortodoks Hristiyan Gagavuz Türkleri yaşamaktadır ve yine kurumsal tercihteki pozitif ayrımcılık ve tarihsel, kültürel yakınlık faktörleri burada belirleyici olmaktadır. Yunanistan’ın faaliyet yürütülen ülkeler arasında en alt sırada alması da başka bir dikkati çeken husustur. Üstelik bu bağlamda Yunanistan ve Bulgaristan’ın Türkiye’nin bölgedeki kamu diplomasisi çalışmalarından rahatsızlık duyduğu ve rekabet duygusu içerisinde olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- ADIYAMAN, Ş. (2011). “TİKA, Türkiye'nin Küresel Dış Politika Enstrümanı”, 29.05.2011, <http://www.bilgesam.org/incele/1161/-tika-#.WNrR3CuvUbc> (Erişim Tarihi 15.03.2017).
- Akademik Perspektif, <http://haber.akademikperspektif.com/2017/02/15/turkiye-balkanlardaki-osmanli-yagidari-eserlere-sahip-cikiyor/> Erişilme tarihi:03/04/2017
- AKÇADAĞ, E. (2013). “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, içinde Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Der), **Türk Dış Politikasında Yeni Yönelimler: İki Kutuplu Sistem Sonrası Türk Dış Politikası**, İstanbul: Beta Yayınları.
- AKÇAY, E. (2012), **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.
- APAYDIN, U. A. R. (2010). **Soft Power In Turkish Foreign Policy Under The Akp Governments: 2002-2009**. (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), Department of International Relations, Bilkent University Ankara July.
- Anadolu Ajansı (2017), “TİKA'dan Kosova'da Uluslararası Polis Eğitimi Projesi”, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/tikadan-kosovada-uluslararası-polis-egitimi-projesi/890936>
- ARI, Ö. (1987). **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Der Yayınları.
- “Balkan Düşünce Kuruluşları Kosova'da Buluştu”, https://www.ytb.gov.tr/haber_detay.php?detay=5244 (erişim tarihi 23.03.2017)
- BERRIDGE, G. R. ve James, A. (2001). **A Dictionary of Diplomacy**, New York: Palgrave.
- Cankurtaran (2015). “Türk Dış Politikasında ‘Diaspora Diplomasisi Açılımı’ ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı”, içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ÇAVUŞ, T. (2012). “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı Ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı”. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2 (2), 23-37. <http://ksu.dergipark.gov.tr/ksuifb/issue/10265/125899>
- DAĞ, R. (2016). “Dış Yardımların Sınırlarını Belirleyen Medeniyet Kavramının Bileşenleri”, **SBARD**, 14 (27), Bahar, s. 41- 57.
- DAĞISTAN, A. (2002). “Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 18 (54).
- DEMİR, V. (2013). **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, İstanbul: Beta Yayınları.
- DOSTER, B. (2004). **Atatürk Türk Dünyası ve Mazlum Milletler**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- ERDAĞ, R. (2015), “Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA”, içinde Mehmet ŞAHİN ve B. Senem ÇEVİK (der), **Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi**, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gazete Vatan (2012), “Diaspora Tanımını Genişletti”, <http://www.gazetevatan.com/diaspora-tanimini-genisletti-462930-gundem/>
- İNAN, E. (2012). “Kamu diplomasisi ve Halkla İlişkiler Eksenini”, içinde Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk (Edts), **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: TASAM Yayınları.
- KABASAKAL, Ö. (2002). “Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik Kalkınmalarında TİKA'nın Rolü” **DTM Dergisi**, DTM Yayınları, Ocak Özel Sayısı, s. 12- 18.
- KARAGÜL, S. (2013). “Türkiye'nin Balkanlardaki “Yumuşak Güç” Perspektifi: Türk işbirliği ve Kordinasyon Ajansı”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi** 8(1), ss. 79- 102.
- KARAKOÇ, E. (2002). **Atatürk'ün Dış Türkler Politikası**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- KARDAŞ, T. ve Erdağ, R. (2012). “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 7(1), ss.167-194.
- KESKİN, H. (2016). Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) Türk Dış Politikasındaki Rolü, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Bilecik.
- KESKİN, M. (2013). **Soğuk Savaş Sonrası Türkiye – Balkan İlişkileri Kapsamında Türk Dış Yatırımlarının İncelenmesi; Fırsatlar Ve Tehditler**, YTB Uzmanlık Tezi, Ankara.
- KOÇ, A. (2012). **Yurtdışında Yaşayan Türk Diasporasının Lobcilik Potansiyeli: Avustralya Örneği**, YTB Uzmanlık Tezi, Ankara.
- “Kosovalı Diplomatlar YTB'yi Ziyaret Etti”, https://www.ytb.gov.tr/haber_detay.php?detay=5220

- LEE, Geun (2009). "A Theory Of Soft Power And Korea's Soft Power Strategy". **The Korean Journal Of Defense Analysis**, 21(2), 205-218.
- LİMAJ, H. (2007), "Türkiye ve Arnavutluk Arasındaki Stratejik İşbirliği", içinde Almagül İsina (Der), **Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme**, İstanbul: Tasam Yayınları, ss.147-148.
- MUHASİLOVİÇ, S. Ç. (2016). "Türkiye'nin Balkan Politikası Çıkar Değil Vizyon Hedefli", <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/turkiyenin-balkan-politikasi-cikar-degil-vizyon-hedefli/508846> , 22.01.2016, (erişim tarihi 11.07.2017)
- NYE J. S. (2002). **The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone**. New York: Oxford University Press.
- NYE, J. S. (2005). **Yumuşak Güç**, Ankara: Elips Kitap.
- ÖKTEM, K. (2014). **Turkey's New Diaspora Policy: The Challenge of Inclusivity, Outreach and Capacity**, İstanbul: İstanbul Policy Center.
- ORAN, B. (2014). "Türkiye'nin Balkan Ve Kafkas Politikası". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 50 (01), <http://dergipark.gov.tr/ausbf/issue/3112/43130>
- ÖZKÜRKÇÜ, E. G. (1998). "Balkanların Coğrafi Konumu, Bölgenin Jeopolitik, Jeostratejik ve Jeoekonomik Özelliklerinin, Bölgedeki Güç ve Rekabet Mücadelelerine Olan Etkileri", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu**, 15-16 Aralık 1998, HAK Yayınları.
- RİGGİNS, J. (1998). "A Strategic Assessment of Public Diplomacy", **USAF**. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a444104.pdf> (Erişim Tarihi 25.03.2017).
- SARAY, M. (1995). **Atatürk ve Türk Dünyası**, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SİGNİTZER B. ve Carola Wamser (2006). "Pubic Diplomacy: A Specific Governmental Public Relations Function," içinde Carl Botan ve Vincent Hazelton (Edts), **Public Relations Theory II**, London: Lawrence Erlbaum.
- TİKA (2016). 2016 İdare Faaliyet Raporu, Ankara, http://www.tika.gov.tr/upload/2017/03/2016%20IdareFaaliyetRaporu/Idare%20Rapor_2016_WebFormati.pdf (Erişim Tarihi 27.03.2017).
- TİKA (2016). <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> Erişilme tarihi:28/03/2017
- TUCH, H. N. (1990). **Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, New York: St.Martin's Press.
- TUNCER, H. (1982). "Eski ve Yeni Diploması (Tez Özeti)", A.Ü. SBF Dergisi, 37 (1), ss. 251- 257.
- ULUTAN, E. (2012). Türk Dış Politikasında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'na Bakış, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ULUTAŞ, A. (2014). **Bir Evrensel Temâyül Olarak Kamu Diplomasisi Ve Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Burslu Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Türkiye'nin Dış Politikasındaki Yeri**, YTB Uzmanlık Tezi, Ankara.
- UZGEL, İ. (2010). "1980-90: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2 Balkanlarla İlişkiler", içinde Baskın Oran (edt), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, (Cilt. II. 1980-2001), İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÜNVER, O. C. (2013). "Changing Diaspora Politics of Turkey and Public Diplomacy", **Turkish Policy Quarterly**, 12 (1), ss. 181- 189.
- VASİLEVSKYTÉ, S. (2013). "Discussing Soft Power Theory After Nye: The Case Of Geun Lee'S Theoretical Approach", **Regioninés Studijos** (7), s. 145- 157.
- Vuving, A. L. (2009), "How Soft Power Works", **The American Political Science Association Annual Meeting**, Toronto, 3.
- YILMAZ, A. N. & Kılıçoğlu, G. (2015). "Kafkaslardaki Türk Dili Ve Kültürünün Etkisi; Yumuşak Güç Ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasi Projeksiyonlar", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı 71, s. 174- 203.
- YILMAZ, A. N. & Kılıçoğlu, G. (2015a). "Türkiye'nin Latin Amerika Açılımlında Bir Yumuşak Güç Aktörü Olarak Diyanet İşleri Başkanlığı", **ICOSRESSE**, International Conference of Strategic Research in Social Sciences and Education, 14-16 Ekim, Antalya, 2016.
- YTB Hukuk Çalışmaları. https://www.ytb.gov.tr/hukuk_calismalari.php (erişim tarihi 24.03.2017)
- YTB (2016). **2016 İdare Faaliyet Raporu**, Ankara.
- YTB (2016). **2016 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu**. Ankara.

YTB (2015). **2015 Faaliyet Raporu**. Ankara.

YTB (2013). **2013 Faaliyet Raporu**. Ankara.